

Citation style

Hlaváčková, Ludmila: review of: Helena Kokešová, Eduard Albert. Ein böhmischer Intellektueller in Wien, Köln / Weimar / Wien: Böhlau Verlag, 2021, in: Český časopis historický, 2021, 3, p. 723-725, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/459722633f6b4687b9a42254fd74504d>

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

an sondami do místních kronik a úředních pramenů až „geremekovsky“ rekonstruuje typické zdejší obyvatele, spojené s konkrétním druhem „nešvaru“, jež zapříčinil přesun obrazu Detvana od romantické představy k „lidem na okraji“.

Hlavní část publikace pak představují tři kapitoly, jež reprezentují jednotlivé přechodové rituály obyvatel, tj. sňatek, narození a smrt. V těchto částech se nejvíce odrážejí etnografické prvky užité v autorově přístupu. Čtenář zejména ocení přehledné rekapitulační závěry jednotlivých kapitol, v nichž jsou nejen abstrahovány nejdůležitější myšlenky předchozích stran, ale také mnohdy zajímavé Golianovy interpretace. V poslední části se autor pokusil o představení specifických typů postav, na které při výzkumu narazil a které jej nutily vystoupit z nadefinovaných kolejí. Jde o osoby, které se takřkajíc nehodí do společenské stratifikace, neodpovídají načrtnutým typům a nezapadají do tabulek – cizinci, žebráci a tuláci či vojáci. Druhou část této bohužel nekonzistentní kapitoly pak tvoří popis jednoho konkrétního roku, vybraného z celé dlouhé epochy. Jedná se o rok 1873, který se zapsal do dějin Detvy černým písmem, neboť v jeho průběhu udeřily dokonce tři nezávislé epidemické vlny. Možná, že autor chtěl poukázat na způsob vyrovnávání se obyvatel se smrtí příbuzných (zejména dětí), ale potom by recenzent doporučoval přesunout tuto část k výkladu o smrti a umírání. Naopak by bylo velmi zajímavé, kdyby si pro tuto závěrečnou pasáž vybral zcela „běžný“ rok. Představení ročního cyklu života na Podpolaní by bylo pro porozumění tamní každodennosti v dlouhém 19. století patrně přínosnější. Ale to je jen nepatrná výtka vůči jinak velmi zdařilé práci.

Golian sám v závěru přiznává, že mnohé z otázek, které si v úvodu publikace položil, zůstalo nezodpovězených. Hlavní přínos tak spatřuje v závěrech, které vytvářejí prostor pro nové výzkumy slovenské (ale nejen slovenské) populace ve sledovaném období. V tom nejlepším slova smyslu lze na výbornou Golianovu knihu aplikovat Třeštíkovu glosu o tom, že každý vydaný text je pro autora vlastně jen úvodem k textu dalšímu. Jako čtenář se na něj upřímně těším.

Vojtěch Kessler

Helena KOKEŠOVÁ

Eduard Albert. Ein böhmischer Intellektueller in Wien

Překlad Egbert Thümmel.

Wien – Köln – Weimar, Böhlau Verlag
2021, 332 s. IBSN 978-3-205-21254-6.

Když před sedmi lety vyšla biografie o Eduardu Albertovi (1841–1900), maně si český čtenář řekl, že málokterý Čech 19. století vystoupil tak zřetelně na mezinárodním fóru a v takové šíři zájmů, jako to učinil právě on. A že je velká škoda, že se na českém knižním trhu biografická kniha o tomto chirurgovi, básníku, politikovi, příležitostném historikovi a mecenáši v širokém česko-rakouském kontextu neukázala již dříve. Po velké biografii Eduarda Alberta z pera vůdčího pražského chirurga profesora Arnolda Jiráska (1887–1960), která se objevila ve dvou vydáních (1941 a 1946), a po řadě příležitostných článků mohla být česká kulturní veřejnost do jisté míry saturována. Říkám do jisté míry, protože přes veškerou Jiráskovu snahu zůstaly Albertoovy široké aktivity v české společnosti i v císařské Vídni přece jen ve stínu Jiráskova i Albertova nejvlastnějšího „řemesla“ – chi-

rurgie. I když třeba uznat, že toto umění bylo klíčem ke všemu dalšímu a bez Albertova obecného prosazení se na tomto poli by zpracování jeho životopisu za výraznější pozornost asi nestálo.

Když se před necelými dvěma desetiletími začaly objevovat rozpravy Heleny Kokešové, věnované z různých aspektů Albertově činnosti včetně jeho korespondence, vysvitla naděje, že se dočkáme moderní monografie z pera historikova, která bude Albertovu významu práva. Tak se také stalo v roce 2014 a práce se dočkala kladného přijetí u nás i za hranicemi.¹ Byl to zejména vldný referát Thomase Winkelbauera v prestižních vídeňských *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* (MIÖG 124, 2016, s. 530nn.), který doporučoval připravit též vydání německé. A přání se stalo skutkem. Byla to pro autorku příležitost provést pro takovou (ale jakoukoliv jinojazyčnou) verzi některé úpravy, protože jazykově německý čtenář má jiné předpoklady pro postižení příslušné materie. Tak zejména desítkám až možná stovkám zasloužilých českých literátů, politiků a kulturních pracovníků se mělo dostat stručných, byť třeba jednoslovných charakteristik ne-li přímo v textu, tak alespoň v rejstříku (občasné jednoslovné charakteristiky nedostačují). Zejména se ale měl pohlídat i titul knihy. Neboť Albert nebyl „bémák“, tedy někdo z do značné míry dvoujazyčných Čech, ale ein *tschechischer* Intellektueller in Wien (jak to správně přeložil už zmíněný T. Winkelbauer, jehož několik bibliografických upozornění zřejmě nenašlo dostatečné echo při předávání českého rukopisu do překladatelových rukout.

Jsou to ovšem připomínky, které neubírají

německé verzi na základní důležitosti. Kniha představuje pro tamního čtenáře zřetelné obohacení znalostí, důležitých i pro dějiny rakouské, neboť k světové české medicínské vídeňské škole Škoda – Rokitský – Albert přidává výraznou tečku v podobě sledování života osobnosti, která v německém moři zůstala českým vlastencem po celý svůj život.

Albertova osobnost je Kokešovou na základě rozsáhlých znalostí nejen literatury, ale zejména také pramenů jak úřední, tak soukromé proveniencie podána svižným jazykem, který si zachovává i německý překlad. Struktura Albertova životopisu je dána jednotlivými aktivitami, z nichž sestával jeho život. Jsou vyjádřeny latinskými titulky, které je mají vystihovat: *Homo privatus*, *Homo eruditus*, *Homo scriptor* (spíše snad *Homo literatus*), *Homo urbanissimus* (spíše snad *Homo sociabilis*), *Homo politicus*. V posléze uvedené kapitole pak přichází partie o Albertových aktivitách v České akademii věd a umění; ty by čtenář spíše hledal v oddílu *Homo eruditus*, i když jistě šlo tehdy také o záležitost politickou. Text uzavírá kapitola o Albertově životě posmrtném, skoro by se chtělo dodat *Homo memorandus*, doprovozená stručným souhrnem.

Ne nepodstatnou partii tvoří rozsáhlý poznámkový aparát podle, bohužel, obecně se dnes prosazujícího spořivého úzu nikoliv v textu, soupisy pramenů a literatury a použitých internetových zdrojů. K dobře vybrané fotodokumentaci jen poznámku. Přes Albertovo výslovné přání být pohřben v rodném Žamberku se však z rozhodnutí rodiny dočkal důstojného věčného odpočinku na vídeňském ústředním hřbitově. Jako jeden z mnoha Čechů, kteří ve Vídni netvořili jen služebnou substrukturu, ale kteří také přispívali k významu hlavního města habsburské monarchie. A k tomu se

¹ Helena KOKESOVÁ, *Eduard Albert. Prostředník mezi Čechy a Němci*, Praha 2014.

připojuje svým dílem, i když už „jen“ v historické paměti, kniha Heleny Kokešové.

Ludmila Hlaváčková

Anikó BOROS

Die Ermordung ungarischer Juden 1944 in Pusztavám. Zeugenschaft und Erinnerung im transnationalen Kontext

Marburg, Verlag Herder-Institut 2020, 286 s., ISBN 978-3-87969-445-7.

Kniha Anikó Boros se zabývá masovou vraždou, k níž došlo 16. října 1944 v maďarské vesnici Pusztavám, a to z hlediska analýzy svědeckých výpovědí a dochovaného materiálu vztahujícího se k této události. V Pusztavámu, vesnici obydlené převážně maďarskými Němci, byly na podzim 1944 umístěny dvě židovské pracovní jednotky. Když 15. října 1944 zazněla v rozhlase proklamace regenta Miklóse Horthyho o uzavření předběžného příměří, členové pracovních jednotek zprávu nadšeně přivítali a doufali, že budou z nucené práce co nejdříve propuštěni. Narůstala však nejistota a chaos, zejména poté, když regent následující den proklamaci o příměří odvolal a hlavou vlády a současně i státu jmenoval vůdce fašistické Strany šípového kříže Ference Szálasiho. Napětí ve vesnici vyvrcholilo 16. října, kdy bylo více než 200 členů oddílu nucených prací nahnáno na okraj vesnice a tam zavražděno. Několika málo z nich se podařilo uprchnout. Válka, která byla ve vesnici prezentována jen z dálky, se stala bezprostřední realitou. V prosinci 1944 zástupce vůdce místní organizace Spolku Němců v Maďarsku (Volksbund der Deutschen in Ungarn) začal organizovat útoky německých obyvatel vesnice do Třetí říše. Mnoho z těch, co zůstali, bylo po roce 1946 vystěhováno do různých míst v Německu, část jich se usadila v Bavorsku. V následujících

letech se mezi touto komunitou v Bavorsku a těmi Němci, kteří zůstali v Maďarsku, vyvinuly těsné kontakty, které po roce 1989 kulminovaly v oficiálním partnerství obcí Geretsried a Pusztavám.

Samostatná kapitola je v knize věnována historickému přehledu dějin Němců v Maďarsku a dějin maďarských Židů. Dějiny maďarských Němců sledovala autorka od roku 1711 (od porážky Rákócziho povstání). Zvláštní pozornost věnovala německému spolku Volskbund a jeho roli od roku 1938, resp. změnám postavení Němců v souvislosti s koncem druhé světové války: útoky a vysídlení. Dotkla se i postavení maďarských Němců v éře socialismu a po změně režimu v roce 1989. Historii maďarských Židů začíná autorka sledovat od revoluce v roce 1848 až po jejich asimilaci do roku 1918, poté zkoumá jejich postavení v době mezi dvěma světovými válkami – od rudého teroru Republiky rad, poté bílého teroru a v trianonském Maďarsku. Připomíná, že spojenectví s Třetí říší umožnilo naplnit revizionistická přání (vídeňské arbitráže 1938, 1940 a 1941 připojení Délvidéku), což ovšem přineslo i zvýšení počtu židovského obyvatelstva. Zároveň Boros připomíná neblahé důsledky, které to přineslo pro jejich postavení, jakož i drastické následky, které měla pro maďarské Židy německá okupace Maďarska v březnu 1944. Do tohoto rámce je pak začleněna kauza Pusztavám, respektive událostí, které se tam odehrály.

V poválečném období se konalo mnoho různých pátrání a vyšetřování, která měla za úkol osvětlit hromadnou vraždu v Pusztavámu, vyvodit odpovědnost a dovést pachatele až k soudnímu přelíčení. Lidový soud v Székesfehérváru v roce 1947 sice vynesl rozsudek, ten však nikdy nenabyl platnosti a ti, co se na masakru podíleli, nebyli nikdy plně identifikováni.